

Daalder, H., *Drees en Soestdijk. Over de zaak-Hofmans en andere crises 1948-1958* (Amsterdam: Balans, 2006, 282 blz., €19,50, ISBN 90 5018 739 0).

Daalder is samen met Jelle Gaemers bezig een monumentale biografie van Drees uit te brengen. Inmiddels zijn drie van de vier geplande delen verschenen. Het slotdeel zal de periode 1948-1988 bestrijken. Nu is er dan een 'tussendoortje', waarin Daalder de bemoeienis van Drees als minister-president met perikelen rond staatshoofd en koningshuis behandelt, die in 1956 culmineerden in dreigende echtscheiding en abdicatie van Juliana. Het gaat, zoals bekend, om de langjarige aanwezigheid van gebedsgenezers Greet Hofmans in de directe omgeving van Juliana en het verzet van prins Bernhard tegen die aanwezigheid. In samenhang daarmee zorgden allerlei conflicten rond bezinningsbijeenkomsten op Het Oude Loo, de komst van Bernhards moeder naar Nederland, de gratiëring van de oorlogsmisdadiger Lages, het staatsbezoek aan de Verenigde Staten in 1952 en de door Bernhard voorgezeten Bilderberg-conferenties niet alleen voor moeilijkheden in het verkeer tussen staatshoofd en ministers, maar ook voor oplopende spanning tussen de echtelieden, zodanig dat er in 1956 een commissie van wijze mannen aan te pas moest komen om een ernstige crisis in de monarchie te bezweren. Ondanks dat journalisten en wetenschappers al veel over deze kwesties hebben geschreven, blijft er toch een zekere waas van geheimzinnigheid hangen, omdat nog niet alle archieven, met name het Koninklijk Huisarchief, voor onderzoek zijn opengesteld. Onlangs heeft de Wilhelmina-biograaf Cees Fasseur exclusief toegang tot het Koninklijk Huisarchief gekregen; over een paar jaar zal hij verslag doen, zodat dan het Greet-Hofmansverhaal cum annexis vanuit het Soestdijk-perspectief te horen is.

Daalder presenteert zijn verhaal vanuit het Drees-perspectief. Hij voert valide redenen aan voor een afzonderlijke publicatie. Toen Drees hem in 1973 vroeg als zijn toekomstige biograaf, stelde hij hem twee dikke mappen ter hand met tal van primaire documenten over de Hofmans-zaak. Mede op basis daarvan schreef Daalder in 2000 een eerste concept, kennelijk toen nog bedoeld voor plaatsing in de Drees-biografie. Na het overlijden van Juliana en Bernhard kwamen evenwel dossiers in archieven van personen, die indertijd een belangrijke rol hadden gespeeld, beschikbaar. Voorts was er de groeiende stroom monografieën met aandacht voor de Hofmans-zaak. Dat noopte Daalder tot grondige herziening van het concept en allengs kreeg het manuscript een omvang, die inpassing in het slotdeel van de Drees-biografie bemoeilijkte. Inkrimping was voor Daalder geen optie, want hij vond de inzichten, die het door hem verzamelde materiaal boden, te belangrijk.

De Hofmans-kwestie met alles erop en eraan is in onze parlementaire en politieke geschiedenis een 'cause célèbre', die raakt aan de fundamenteën van ons staatsbestel. Daarom blijft, ondanks het vele geschrijf erover, voortgezet onderzoek nodig totdat de onderste steen boven is. Zover zijn we nog niet. Daalder focust op de politieke aspecten van de verhouding tussen premier en

vorstin en daarover heeft hij zoveel nieuws te vertellen dat het een wijze beslissing is geweest zijn vondsten in een apart boek onder te brengen; in de Drees-biografie zou hij er minder ruimte voor hebben kunnen inlassen.

Uit de reeds verschenen delen van de Drees-biografie kennen we de afgewogenheid van Daalders oordeel. Hier is het niet anders: geen speculatie, maar kraakheldere analyse en verwijzen naar het rijk der fabelen wat daar op basis van evenwichtige beoordeling van feiten en achtergronden thuishoort. Dat Daalder beschikt over tot nu toe onbekende informatie uit de eerste hand, maakt de lezer er nieuwsgierig naar, in welke mate de auteur de grenzen tussen ‘Wahrheit und Dichtung’ weet te verschuiven. En het moet gezegd: hij komt royaal aan zijn trekken. Ook al is veel van het verhaal bekend, wat Daalder er vanuit het Drees-perspectief aan toevoegt, levert een spannend boek op.

Nergens heb ik zo duidelijk uiteengezet gezien, hoe scherp Drees inzag dat hij zijn houding tegenover een weerspannige en eigenzinnige vorstin slechts mocht laten bepalen door wat staatsrechtelijk de bevoegdheden van de premier en zijn kabinet waren en hoe consequent hij te midden van alle zwarigheden daaraan de hand hield. Zijn weigering te schipperen tussen Juliana’s soms nogal affronterende verlangens en het staatsbelang hebben zeker bijgedragen tot het doen verdampen van de crisis in 1956. Het laveren tussen de klippen viel Drees zwaar, maar dat hij geen brokken maakte, kwam doordat hij op een juist kompas voer. Tussen wat hij zag als privé-zaken van het koninklijk huis wilde hij niet komen – niet voor niets was de commissie van wijze mannen niet zijn creatie, maar die van Juliana’s adviseur Beel, zo onthult Daalder – en hij trad gedecideerd in het krijt, als de koningin het kabinet wilde dwingen tot handelen dat hij staatsrechtelijk niet te verdedigen vond. Daalder geeft er aansprekende voorbeelden van. Zo weigerde Drees pertinent het verlangen van Juliana te honoreren om Bernhard het voorzitterschap van de Bilderberg-conferenties te ontnemen. Even pertinent weerstond hij de aandrang van Juliana om zich te ontdoen van de minister van Buitenlandse Zaken Beyen, die het bij de vorstin volledig verbruid had, toen hij haar in een persconferentie naar haar bevinden veel te weinig in bescherming had genomen tegenover allerlei insinuaties van journalisten.

Daalder beschrijft uitvoerig, hoe moeilijk de afwikkeling van de affaire is geweest. Juliana was niet van zins zonder meer toe te geven aan de adviezen van de commissie van wijze mannen, die erop neerkwamen dat er op Soestdijk schoon schip moest worden gemaakt. Toen dreigde de zaak pas echt te escaleren. Juliana stelde een tweede commissie van wijze mannen aan, van wie zij verwachtte dat zij haar alsnog in een aantal zaken genoegdoening zou weten te verschaffen. Drees, aldus Daalder, moest alle zeilen bijzetten om het ergste te verhinderen. Het uiteindelijke herstel van leefbare verhoudingen op Soestdijk en daarmee het afwenden van een constitutionele crisis zijn niet alleen Drees’ verdienste, maar door de moeilijkheden standvastig vanuit staatsrechtelijke optiek te benaderen valt hem wel veel verdienste toe.

Het laatste hoofdstuk heeft Daalder de titel ‘voorlopig slot’ meegegeven. Het openstellen van het Koninklijk Huisarchief voor Fasseur kan immers leiden tot retouches van Drees’ rol in de jaren vijftig. Bovendien is er over Drees en de monarchie nog heel veel meer te vertellen; per slot van rekening

hield hij ook na zijn heengaan uit de actieve politiek in 1958 contact met het Koninklijk Huis, dat niet van kwesties gevrijwaard bleef. Het is dus niet alleen wachten op Fasseurs boek, maar ook op het slotdeel van de Drees-biografie.

J. Bosmans

Dekker, A., *Cornelis Verolme. Opkomst en ondergang van een scheepsbouwer* (Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker, 2005, 539 blz., ISBN 90 351 2865 6).

Biografieën van ondernemers zijn geen populair genre in ons land. Naar de reden daarvan kan men gissen. Heeft ‘het boeken lezende deel der natie’ weinig affiniteit met de wereld van economie en bedrijfsleven? Of vinden wij ondernemers saaië mensen met een eenzijdig materialistische kijk op het leven en hebben wij weinig belangstelling voor het ondernemerschap? Hoe het zij, ondanks de beperkte interesse verschenen er de laatste jaren een aantal biografieën van succesvolle en kleurrijke ondernemers die goede recensies kregen. Ik doel op de levensbeschrijvingen van Bernard van Leer, Anton Philips, George van Beuningen en Frits Fentener van Vlissingen. Aan dat rijtje kunnen we de biografie over Cornelis Verolme toevoegen. Zijn zakelijk succes was kortstondig maar hij was een fenomeen en kreeg in zijn tijd waardering in brede kring: bij zakenrelaties, overheden en het grote publiek. Ariëtte Dekker (Rotterdams econoom, werkzaam in het bankwezen) heeft deze opmerkelijke loopbaan bekwaam op schrift gesteld.

Verolme was in 1900 geboren op Goeree-Overflakkee. Na een avondstudie maakte hij carrière bij Stork in Hengelo. In 1945 startte hij een eigen machinefabriek. In 1950-1954 nam hij twee bestaande scheepswerven over en in 1955 bouwde hij een nieuwe scheepswerf in het Botlekgebied. Het bedrijf maakte een ‘droomstart’ door een reeks lucratieve opdrachten na de sluiting van het Suez-kanaal in 1956. Rond 1960 stichtte hij werven in Brazilië, Ierland en Noorwegen. Niet lang daarna begon echter zijn neergang: de Japanse concurrentie kwam opzetten en Verolme verspeelde veel geld met zijn buitenlandse bedrijven en andere zakelijke avonturen. Daardoor ontbraken in 1967 de middelen voor de financiering van een nieuw reparatiedok en de bouw van mammoettankers (de hernieuwde sluiting van het Suez-kanaal zorgde voor nieuwe kansen). Uiteindelijk kreeg Verolme een kredietgarantie van de staat maar als *part of the deal* nam hij een verliesgevende werf in Amsterdam over. Het werd zijn ondergang. In 1970-1971 werd hij gedwongen af te treden en te fuseren met concurrent Rijn-Schelde. De afloop is bekend: door de oliecrisis en de Aziatische concurrentie ging de Nederlandse scheepsbouw ten onder. De subsidies waarmee de staat deze neergang probeerde te keren waren in 1982-1983 de aanleiding voor de roemruchte RSV-enquête. Verolme zelf was in 1981 overleden.

Dekker beschrijft zijn opkomst en neergang met veel oog voor detail. Zij steunt op grondig bronnenonderzoek en interviews met familieleden, zakenrelaties en vroegere medewerkers. Zij brengt saillante feiten aan het licht. De meest verrassende betreffen het privévermogen dat Verolme tijdens de oorlog verwierf, zijn problemen met de belastingdienst en de manier waarop hij in de jaren zestig het vertrouwen van zijn bankiers verspeelde. Het komt zijn imago niet ten goede. De vele financiële informatie leidt overigens tot een zekere eenzijdigheid: het boek schenkt mijns inziens te weinig aandacht aan het